

УДК 339.9

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-3-49>

Акуменко О.Ю.

кандидат економічних наук, доцент,
Чернігівський національний технологічний університет

Akumenko Olena

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Chernihiv National Technological University

РОЛЬ СТРУКТУРНИХ ЗМІН СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

THE ROLE OF STRUCTURAL CHANGES IN WORLD TRADE IN THE FORMATION OF THE CURRENT STATE OF STATE REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN INDUSTRY

У статті доведено необхідність врахування структурних змін світової торгівлі у формуванні сучасного державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Розглянуто проблемні ситуації для вітчизняних суб'єктів ЗЕД при їх зорієнтованості на європейський ринок, серед яких: насиченість європейського ринку високотехнологічними товарами; превалювання сировинного та низько технологічного характеру більшості експортної української продукції, зорієнтованої на ринки країн ЄС. Наведено закономірності функціонування та сучасного розвитку світової торгівлі. Проведено аналіз експорту та імпорту товарів та послуг за 2015-2019 роки, який свідчить про переорієнтацію українських підприємств на ринки ЄС та ринки інших країн. Наведено стратегічні завдання перспектив зовнішньополітичного курсу держави.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, світова торгівля, промислове виробництво, державне регулювання, інтеграція, світовий економічний простір, міжнародна торгівля.

В статті підтверджена необхідність учитивання структурних змін у світовій торгівлі в процесі формування сучасного державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Розглянуто проблемні ситуації для вітчизняних суб'єктів ЗЕД при їх зорієнтованості на європейський ринок, серед яких: насиченість європейського ринку високотехнологічними товарами; превалювання сировинного та низько технологічного характеру більшості експортної української продукції, зорієнтованої на ринки країн ЄС. Наведено закономірності функціонування та сучасного розвитку світової торгівлі. Проведено аналіз експорту та імпорту товарів та послуг за 2015-2019 роки, який свідчить про переорієнтацію українських підприємств на ринки ЄС та ринки інших країн. Наведено стратегічні завдання перспектив зовнішньополітичного курсу держави.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, мировая торговля, промышленное производство, государственное регулирование, интеграция, мировой экономический простор, международная торговля.

The article proves the need to take into account structural changes in world trade in the formation of modern state regulation of foreign economic activity of industrial production. Problematic situations for domestic subjects of foreign economic activity with their orientation to the European market are considered, among which: saturation of the European market with high-tech goods; prevalence of raw materials and low-tech nature of the majority of Ukrainian export products focused on the markets of the European Union. The regularities of functioning and modern development of world trade are given (rapid growth of international trade in goods and services; uneven growth of international trade; synchronization of world trade and world gross domestic product, with greater volatility of trade growth than growth of gross domestic product; volatility of world prices for goods and its impact on lower prices for metals and food; increasing the impact of globalization; concentration of world trade flows; dynamic change in the

product structure of world trade; outpacing growth of world trade in services). An analysis of exports and imports of goods and services for 2015-2019, which indicates the reorientation of Ukrainian enterprises in the EU and other markets. The strategic tasks of the prospects of the foreign policy course of the state are given. It is proved that in the period of deepening the process of globalization, an important task of scientific and methodological direction is to develop an effective mechanism for state regulation of foreign economic activity of industrial production, taking into account the impact of structural changes in world trade. This will eliminate the problems associated with increasing all types of resources to ensure foreign economic activity of economic entities and will achieve the effectiveness of their functioning in international markets and deepen European integration with Ukraine in mind the alliances with the EU (Customs Union, Schengen Association, Energy, Digital single market).

Keywords: foreign economic activity, world trade, industrial production, state regulation, integration, world economic space, international trade.

Постановка проблеми. Структурні зміни, що відбуваються в XXI столітті, ознаменованому епохою суттєвих структурних зрушень у світовій економіці, дали поштовх якісним перетворенням в просторі глобалізації товарних ринків з підтвердженням міжнародної торгівлі найважливішим показником глобалізації [1]. Трансформація ринкової економіки та жорстка конкуренція на міжнародних ринках товарів та послуг вимагають активізації зовнішньої торгівлі, як важливого інструменту в механізмі зовнішньоекономічної політики будь якої країни світу та синергетичної компоненти в складній системі міжнародних зв'язків. Саме зовнішня торгівля уможливорює забезпеченість країни необхідними ресурсами, захищає торговельні інтереси, стабілізує зростання національного доходу.

Враховуючи об'єктивне прагнення вітчизняних суб'єктів господарювання до подальшої інтеграції, міжнародної конкурентоздатності та здійснення випуску конкурентоспроможної продукції для зовнішніх ринків, необхідним вбачається забезпечення організаційної відкритості та економічної доречності зовнішньоекономічних операцій для вітчизняних товаровиробників. Отже, глобалізаційні й лібералізаційні процеси, до яких приєдналася і наша країна, набирають швидких темпів зростання, залучаючи все більшу кількість країн та прив'язуючи їх господарства до світової економіки. Однозначно є країни, яких вважають «старожилками» у міжнародній співпраці, і які задають темп розвитку подій у зовнішньоекономічній політиці й торгівлі, а також є країни, яких вважають «новачками» зовнішньоекономічного співробітництва [2]. Але, дослідження впливу структурних змін світової торгівлі на сучасний стан регулювання зовнішньоекономічної діяльності (далі, – ЗЕД) промислового виробництва, вартує вивчення, аналізу та імплементації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики стану та динаміки ЗЕД в різних країнах світу, методів та форм її регулювання досі залишається актуальним, про що свідчать публікації таких науковців, як: Б. Мельнікас, П. Баклі, К. Пасс, К. Прескот та ін. Проте, серед українських учених також є дослідники окремих аспектів цього питання, серед них: О. Власюк, О. Гребельник, Н. Злепко, Ю. Іванов, І. Майбуrow, Ю. Макогон, В. Мартинюк, А. Крисоватий, В. Новицький та інші. Автори у своїх працях докладно висвітлюють розвиток зовнішньої торгівлі в країнах Європи, Азії й Америки та впливу держави на нього. Проте, незважаючи на наявність наукових праць із досліджуваної проблематики, ви-

значення впливу структурних зрушень у світовій торгівлі на сучасний стан та державне регулювання ЗЕД промислового виробництва України є важливим, актуальним та доречним.

Формування цілей статті. Головною метою цієї роботи є доведення необхідності врахування впливу структурних змін світової торгівлі у формуванні державного регулювання ЗЕД промислового виробництва України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальні проблеми залежності економіки від монопольних імпортерських ринків постачання товарів та ресурсів у поєднанні з відсутністю дієвої зовнішньоторговельної інфраструктури, вказують на необхідність удосконалення зовнішньоекономічної діяльності країни та її структурних компонент. Безумовно, Україна, яка не може відсторонитися від інтеграційних процесів, що відбуваються в світовому економічному просторі, має закономірну необхідність у запровадженні досконаліших коригуючих важелів в економічному механізмі зовнішньої торгівлі в умовах перетворення міжнародної торговельної політики.

Проблеми, які наразі існують в європейській економіці та Європі, можуть негативно вплинути на економічну безпеку вітчизняних товаровиробників, які орієнтовані виключно на співпрацю з країнами Європи. Складність ситуації на європейських ринках, яку пов'язують з навалою мігрантів з Сирії та інших країн, терористичними атаками, санкціями по відношенню до Росії, формує негативний тренд розвитку економіки Європи та створює складність для суб'єктів іноземних держав з позиції виходу на європейський ринок [3]. Але, варто згадати про існування іншої проблемної ситуації для вітчизняних суб'єктів ЗЕД при їхній зосередженості на європейській ринку:

– по-перше, це насиченість європейського ринку високотехнологічними товарами, яка призводить до невідповідності продукції вітчизняного виробництва вимогам щодо рівня якості та технологічності;

– по-друге, превалювання сировинного та низько технологічного характеру більшості експортної української продукції, зорієнтованої на ринки країн Європи.

Наведемо динаміку зміни експорту та імпорту за 2015-2019 роки та обрахований прогностичний показник на 2020 рік (табл. 1). Так, дані таблиці 1 свідчать про очікуване скорочення обсягів експорту вітчизняних виробників у 2020 році по зрівнянню з 2019 роком та про його зростання протягом 2017–2019 років (як за товарами і послугами разом, так і окремо) як на

ринках країн СНД, так і на ринках ЄС та ринках інших країн. Отже, протягом періоду 2015-2019 років відбувається підвищення частки експорту товарів та послуг у країни ЄС та зменшення – у країни СНД. Це є свідченням переорієнтації вітчизняних виробників на ринки країн Європи: якщо порівняти питому вагу експорту товарів та послуг до країн ЄС протягом аналізованого періоду та здійснити обрахунок прогнозу на 2020 рік, то намічена динаміка буде свідчити про зростання показника до рівня 37% у 2020 році по зрівнянню з 2015 році (32,77%). Отже, отримані показники свідчать про переорієнтацію суб'єктів господарювання – експортерів України на ринки інших країн, і, відповідно, зменшення кількості експортованих товарів та послуг у країни СНД та країн ЄС.

Аналогічна тенденція прослідковується і стосовно імпорту товарів та послуг. Загальний обсяг імпорту товарів та послуг протягом 2015–2019 років (табл. 2) свідчить про скорочення потоків імпорту в Україні, зумовлене низкою причин, основною з яких є пандемія COVID-19, визнана ключовим фактором, який вплинув на міжнародну торгівлю (очікувані зупинки виробництва, локалізація на кордонах, втрачена низка логістичних зв'язків).

Не менш важливою проблемою, пов'язаною із зниженням купівельної спроможності населення, є звуження внутрішнього споживчого попиту на імпортні товари з боку населення та зменшення потреби національних товаровиробників у сировині (матеріалах, комплектуючих та інших активах), яке спричинено скороченням обсягів промислового виробництва в Україні.

У більшості країн міжнародна торгівля становить значну частку валового внутрішнього продукту (далі, – ВВП). У глобальному масштабі частка світової торгівлі (вартості експорту та імпорту товарів і комерційних послуг) у світовому ВВП постійно зростає (із 20% у 1995 р. до 56% у 2016 р., до 61% у 2019 р.).

З моменту створення Світової організації торгівлі (далі, – СОТ) закономірностями функціонування та

сучасного розвитку світової торгівлі прийнято вважати наступні елементи:

- швидке зростання міжнародної торгівлі товарами та послугами;
- нерівномірність темпів зростання міжнародної торгівлі;
- синхронізація динаміки світової торгівлі та світового ВВП, з більшою волатильністю темпів зростання торгівлі, ніж зростання ВВП;
- волатильність світових цін на товари та вплив її на зниження ціни на метали та продовольство;
- посилення впливу глобалізації;
- концентрація потоків світової торгівлі;
- динамічна зміна продуктової структури світової торгівлі;
- випереджальне зростання світової торгівлі послугами [4].

Згідно з даними СОТ, у 2019 році частка трьох найбільших за обсягом експорту товарів країн у світовому експорті становила 36,5%, тоді як у 2012 році – 27% [4; 5]. До трійки лідерів за обсягами експорту впродовж 2012–2019 років входять Китай (11,9% світового експорту за вартістю в 2019 році), США (9,1%), Німеччина (8,4%). Десять найбільших за обсягом експорту країн світу забезпечували 53% експорту в 2016 році проти 48,8% – у 2012 році. Отже, зберігається тенденція до географічної концентрації експорту. Частка України в світовому експорті товарів в 2016 році становила 0,23%. На рис. 1 представлена географічна структура світового експорту товарів за аналізований період.

Проведений аналіз географічної структури світового імпорту товарів свідчить про зростання частки трьох найбільших за вартістю імпорту країн у світовому імпорті з 28,3% у 2012 році до 30,2% у 2016 році, до 31,2% у 2019 році. Не є здивуванням, що лідерами за вартістю імпорту є США (13,9% світового імпорту в 2016 році), Китай (9,8%) та Німеччина (6,5%). Частка десяти найбільших за вартістю імпорту товарів країн становила в 2016 році 52,9%,

Таблиця 1

Загальний обсяг експорту товарів та послуг у 2015–2020 роках (2020 р. – прогноз)

Показник	Рік, млн дол. США						Темп зміни, %				
	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2019/ 2018
Усього (товари і послуги)	46804,2	45112,7	52579,5	57280,9	64050,3	59367,9	73,0	96,4	116,6	108,9	111,8
Країни СНД	11335,9	9752,4	10674,2	10720,8	13298,7	8811,2	60,0	86,0	109,5	100,4	124,0
Інші країни світу	35468,3	35360,3	41905,3	46560,1	50751,6	50125,7	78,4	99,7	118,5	111,1	109,0
у т.ч. країни ЄС	15339,5	15827,5	20157,6	23100,1	24164,7	22001,2	75,3	103,2	127,4	114,6	104,6
Товари	38127,1	36361,7	43264,7	47 335,0	50 054,6	49 012,8	70,7	95,4	119,0	109,4	105,7
Країни СНД	7806,1	6031,5	6916,4	7025,2	6754,1	5831,2	52,5	77,3	114,7	101,6	96,1
Інші країни світу	30321,0	30330,2	36348,3	40309,8	43300,5	43123,6	77,7	100,0	119,8	110,9	107,4
у т.ч. країни ЄС	13015,2	13496,3	17533,4	20157,0	20750,7	17904,9	76,5	103,7	129,9	115,0	102,9
Послуги	9736,6	9868,0	10714,3	11637,9	15628,9	11012,6	84,5	101,3	108,6	108,6	134,3
Країни СНД	3544,8	3727,9	3763,9	3701,3	6544,6	2512,0	87,9	105,2	101,0	98,3	176,8
Інші країни світу	6191,8	6140,1	6950,4	7936,6	9084,2	80123,6	82,7	99,2	113,2	114,2	114,5
у т.ч. країни ЄС	2927,9	3004,9	3452,7	3979,9	4469,0	4102,1	73,4	102,6	114,9	115,3	112,3

¹ Для уникнення подвійного обліку загальні обсяги товарів та послуг розраховані за формулою: усього (товари і послуги) = товари + послуги – вартість послуг для переробки товарів з метою реалізації за кордоном.

* Прогнозні дані сформовано автором за [4]

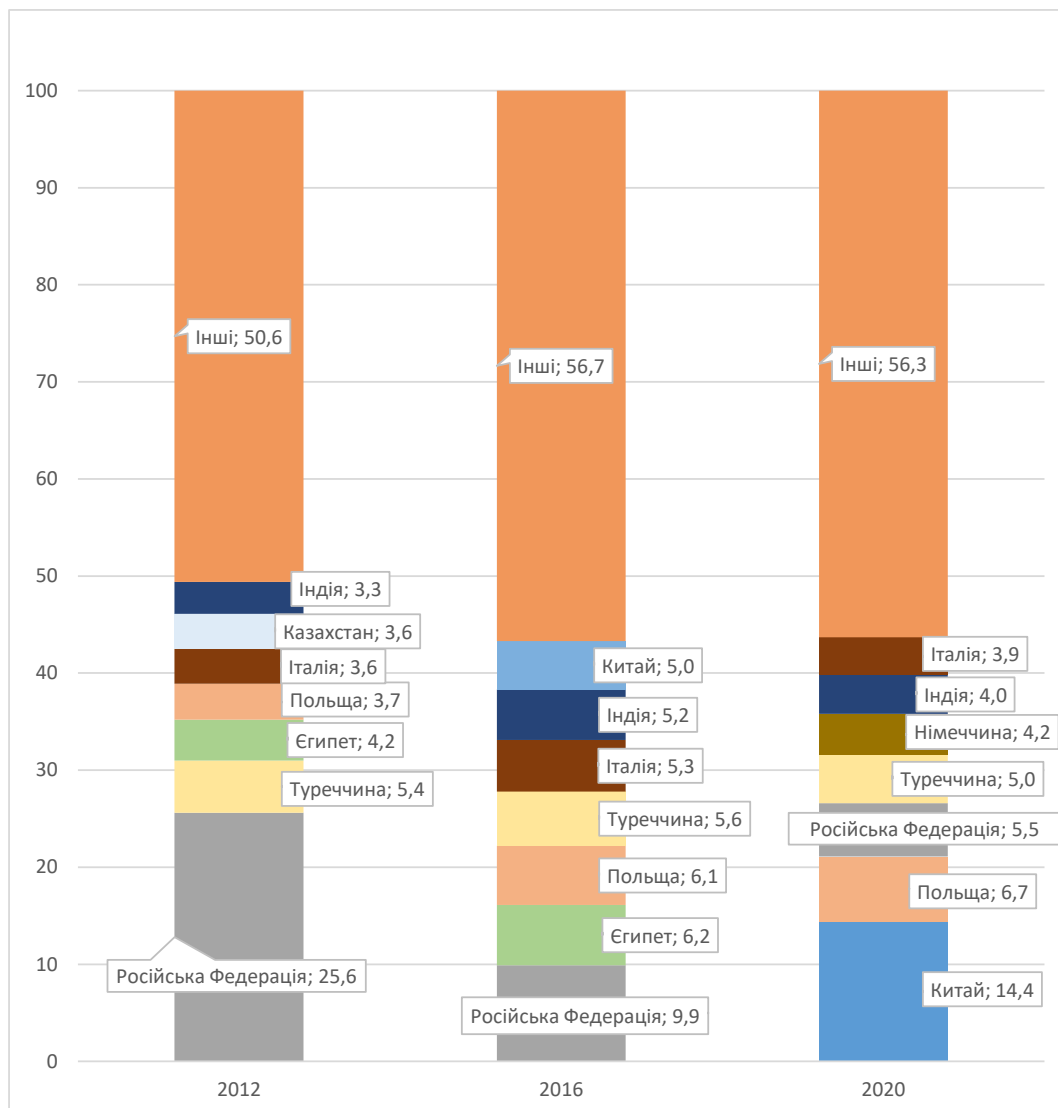

Рис. 1. Географічна структура експорту товарів у 2012, 2016, 2020 (прогноз) роках
Джерело: сформовано автором за [4]

Таблиця 2

Загальний обсяг імпорту товарів та послуг у 2015–2020 роках (*2020 р. – прогноз)

Показник	Рік, млн дол. США						Темп зміни, %				
	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2019/ 2018
Усього (товари і послуги)	42976,0	44571,1	55080,6	63493,7	67739,4	60000,7	70,7	103,7	123,6	115,3	106,7
Країни СНД	11267,8	9237,1	12128,3	13897,6	12405,5	8701,8	61,1	82,0	131,3	114,6	89,3
Інші країни світу	31708,2	35334,0	42952,3	49596,1	55333,9	51001,9	74,9	111,4	121,6	115,5	111,6
у т.ч. країни ЄС	18075,9	19558,7	23330,2	26570,1	28738,4	26007,7	74,7	108,2	119,3	113,9	108,2
Товари	37516,4	39250	49607,2	57187,6	60800,2	54003,1	68,9	104,6	126,4	115,3	106,3
Країни СНД	10485,5	8565,4	11477,9	13209,1	11876,0	8020,0	60,7	81,7	134,0	115,1	89,9
Інші країни світу	27030,9	30684,4	38129,3	43978,5	48923,2	45009,1	72,8	113,5	124,3	115,3	111,2
у т.ч. країни ЄС	15330,2	17140,8	20799,4	23216,5	25012,2	23012,7	72,8	111,8	121,3	111,6	107,7
Послуги	5523,0	5326,5	5476,1	6308,8	6942,2	5601,5	86,7	96,4	102,8	115,2	110,0
Країни СНД	839,6	672,6	650,4	688,5	529,5	306,8	69,7	80,1	96,7	105,9	76,9
Інші країни світу	4683,4	4653,9	4825,7	5620,3	6412,7	5044,7	90,6	99,4	103,7	116,5	114,1
у т.ч. країни ЄС	2750,1	2421,6	2532,5	3355,8	3728,9	2702,0	87,3	88,1	104,6	132,5	111,1

¹ Для уникнення подвійного обліку загальні обсяги товарів та послуг розраховані за формулою: усього (товари і послуги) = товари + послуги – вартість послуг для переробки товарів з метою реалізації за кордоном.

* Прогнозні дані сформовано автором за [4]

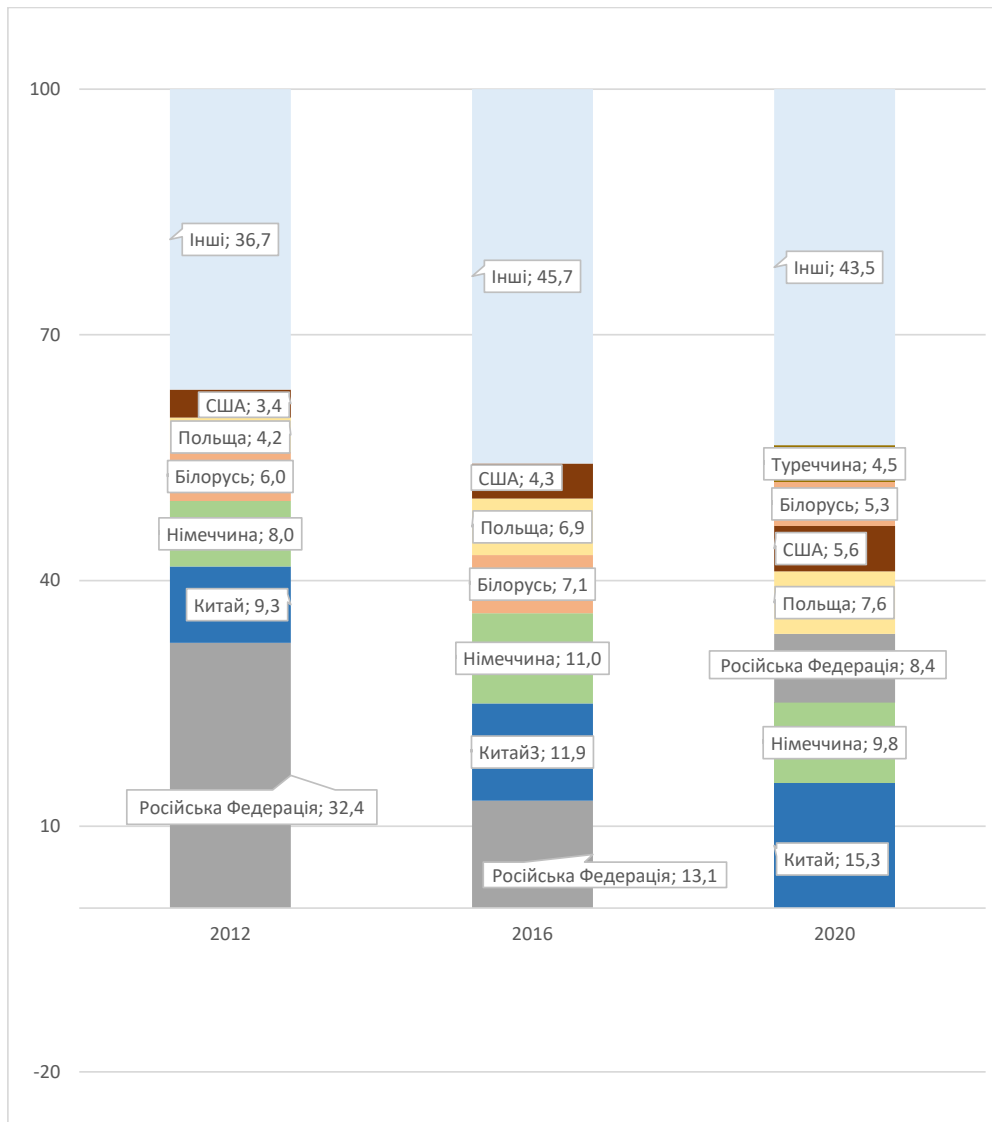

Рис. 2. Географічна структура імпорту товарів у 2012, 2016, 2020 (прогноз) роках
Джерело: сформовано автором за [4]

у 2012 році цей показник дорівнював 51,8%. Частка України у світовому імпорті товарів становила 0,25% у 2016 році, 0,21% у 2019 році.

Не дивлячись на те, що українські підприємства переорієнтовуються на ринки ЄС та ринки інших країн, у 2019 році найбільші обсяги експорту послуг припали на Російську Федерацію, США, Швейцарію, Сполучені Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Німеччину, Польщу та Кіпр (рис. 1).

Отже, проведений аналіз активності вітчизняних суб'єктів ЗЕД у 2015–2019 роках свідчить про те, що Україна в контексті зовнішньої торгівлі, яка має експортний потенціал та імпортозалежність в певних категоріях товарів та послуг, прагне до співпраці з розвинутими країнами світу.

Відповідно, для перспективного розвитку зовнішньої торгівлі Україні необхідно розробити стратегічні напрямки державного регулювання ЗЕД із включенням інструментів, спрямованих на нарощування експорту товарів і послуг та зменшення імпортозалежності країни [7]. Відповідно, перспективи зовніш-

ньополітичного курсу мають бути об'єднані навколо подальшого вирішення наступних стратегічних завдань:

- запровадження активних реформ та набуття відповідності європейським стандартам української економіки задля гарантування продовження комплексної інтеграційної політики;

- гарантування безпеки за рахунок, в тому числі, подальшої підтримки України з боку європейських інституцій у рамках консолідації сил, здатних ефективно протистояти російській агресії;

- сприяння державою збереження цілісності та єдності ЄС, протиборство негативним діям третіх сторін щодо розповсюдження євроскептицизму та внутрішніх суперечностей у ЄС;

- імплементація євроінтеграційних реформ, пильнування за виконанням рекомендацій європейських інституцій і узятих зобов'язань у цій сфері (форсування взаємодії між представниками влади; розробка дорожньої карти пріоритетних євроінтеграційних законопроектів;

– прийняття в перспективі законодавчих актів у транспортній галузі; внесення змін до Митного кодексу з метою приєднання до Конвенції ЄС про єдиний режим транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами [8; 9];

– розробка стратегічних засад здійснення державної підтримки виробничої, інвестиційної, інноваційної та зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання у відповідності до Стратегії розвитку промислового комплексу на період до 2025 р. [10].

Висновки з цього дослідження. Отже, в період поглиблення процесу глобалізації, важливим завданням науково-методичного спрямування є розробка ефективного механізму державного регулювання ЗЕД промислового виробництва з урахуванням впливу структурних змін світової торгівлі. Безумовно, даний крок нівелює проблеми, пов'язані із нарощуванням всіх видів ресурсів забезпечення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання та обумовить досягнення ефективності їх функціонування на міжнародних ринках та поглибити євроінтеграцію з розрахунком України на союзи з ЄС (Митний союз, асоціація із Шенгенською зоною, Енергетичний, Цифровий єдиний ринок).

Бібліографічний список:

1. Білоруса, Т. І. Єфименко ; ДННУ "Акад. фін. управління". – К., 2015. – 496 с.
2. Акименко О.Ю. Global experience of industry foreign economic activity regulation // Фінансові дослідження. – 2019. № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/find_2019_2_5.
3. Гавловская Н.І., Рудниченко Е.М. Организация процессов внутрикластерного взаимодействия предпринимательских структур – субъектов внешнеэкономической деятельности при выходе на внешние рынки // Вестник Технологического университета Подолья. Экономические науки. – 2017. № 4 (250). – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/contents.asp?titleid=37652>.
4. Економічна статистика. Зовнішньоекономічна діяльність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Структурні зміни у світовій торгівлі як чинник розвитку внутрішнього ринку України : колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НААН України Т.О. Осташко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». – [Електронний ресурс]. – К., 2019. – 350 с. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/docs/mg/310.pdf>.
6. World Trade Statistical Review 2016. P. 14, 44. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/wts2016_e.pdf.
7. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/publikacii/poslannya-prezidenta-ukraini/analitichna-dopovid-do-schorichnogo-poslannya-prezidenta>.
8. Конвенція про процедуру спільного транзиту від 20.05.1987 / Європейська асоціація вільної торгівлі (ЕФТА) (ЄАВТ), Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_001-87.
9. Закон України № 78-ІХ від 12.09.2019 р. «Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-IX#Text>.
10. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=10ef5b65-0209-4aa1-a724-49fd0877d8d6&title>.

References:

1. Bilorusa O.H., Yefymenko T.I. (2015) Finansova hlobalizatsiya i yevrointehratsiya [Financial globalization and European integration]. Kyiv: DNNU "Acad. Finn. management" (in Ukrainian).
2. Akymenko O.Yu. (2019) Svitovyy dosvid rehulyuvannya zovnishn'oeconomichnoyi diyal'nosti haluzi [Global experience of industry foreign economic activity regulation]. *Finansovi doslidzhennya*, vol. 2, pp. 10–14.
3. Havlovs'ka N.I., Rudnychenko E.M. (2017) Organizatsiya protsessov vnutriklasternogo vzaimodeystviya predprinimatel'skikh struktur – sub"yektiv vneshneekonomicheskoy deyatel'nosti pri vykhode na vneshniye rynki [Organization of processes of intra-cluster interaction of entrepreneurial structures – subjects of foreign economic activity when entering foreign markets]. *Bulletin of the Technological University of Podillya. Economic sciences (electronic journal)*, vol. 4, no. 250. Available at: <https://www.elibrary.ru/contents.asp?titleid=37652>
4. State Statistics Service of Ukraine (2019), "Zovnishn'oeconomichna diyal'nist' [Foreign economic activity], *Derzhkomstat*, Kyiv, Ukraine. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/kr_tstr/arh_kr_2019.htm.
5. Ostashko T.O. (2019) Strukturni zminy u svitoviy torhivli yak chynnyk rozvytku vnutrishn'oho rynku Ukrayiny [Structural changes in world trade as a factor in the development of the domestic market of Ukraine]. Kyiv: NAS of Ukraine, SI Inst. Of Economics. and predicted. NAS of Ukraine (in Ukrainian).
6. World Trade Statistical Review (2016) Available at: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/wts2016_e.pdf
7. Analitichna dopovid' do shchorichnogo Poslannya Prezydenta Ukrayiny do Verkhovnoyi Rady Ukrayiny «Pro vnutrishnye ta zovnishnye stanovishche Ukrayiny v 2018 rotsi» [Analytical report to the annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "On the internal and external situation of Ukraine in 2018"] (2018) Available at: <https://niss.gov.ua/publikacii/poslannya-prezidenta-ukraini/analitichna-dopovid-do-schorichnogo-poslannya-prezidenta>. [in Ukrainian].
8. Konventsiya pro protseduru spil'noho tranzytu. Yevropeys'ka asotsiatsiya vil'noyi torhivli (EFTA) (YEAFT), Yevropeys'ke ekonomichne spivtovarystvo (EEC) [Convention on the procedure for common transit. European Free Trade Association (EFTA) (EFTA), European Economic Community (EEC)] Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_001-87 [in Ukrainian].
9. Law of Ukraine on the regime of joint transit and introduction of the national electronic transit system [Pro rezhym spil'noho tranzytu ta zaprovadzhennya natsional'noyi elektronnoyi tranzytynoyi systemy] № 78-IX (2019, September 12). [About information: Law of Ukraine on 12.09.2019 r. № 78-IX] Available at: <http://zakon.rada.gov.ua>. [in Ukrainian].
10. Proekt rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny Pro skhvalennya stratehiyi rozvytku promyslovoho kompleksu Ukrayiny na period do 2025 roku [Draft order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the strategy for the development of the industrial complex of Ukraine until 2025] Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=10ef5b65-0209-4aa1-a724-49fd0877d8d6&title>.